

ارزیابی کیفیت زندگی شهری

(مطالعه موردی: بافت فرسوده محلات ۱۴ گانه بندرعباس)

رباب حسین زاده^۱، عبدالحسین شه روزی^۲

۱-دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پیام نور، ایران

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری (گرایش: بهسازی و نوسازی شهری)، پیام نور واحد اصفهان، ایران

چکیده

کیفیت زندگی شهری یکی از مهمترین حوزه های مطالعات شهری در کشورهای مختلف به شمار می رود که دارای مؤلفه های چندگانه ی اجتماعی، محیطی و اقتصادی می باشد. بافت فرسوده شهر بندرعباس نیز که هسته اولیه و خواستگاه شهر را شامل می گردد، از جنبه های گوناگون کیفیت زندگی از جمله کیفیت محیطی، اقتصادی و سلامت اجتماعی چهره ای متفاوت نسبت به سطح شهر را به نمایش گذارده است. از این رو هدف از این تحقیق پاسخ به پرسش اصلی تحقیق مبنی بر وضعیت شاخص کیفیت زندگی و تعیین نقاط قوت و ضعف هر یک از ابعاد سه گانه آن در بافت فرسوده شهر بندرعباس بوده است. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و در آن گردآوری داده ها بر پایه پرسشنامه هایی می باشد که در میان محلات ۱۴ گانه این بافت و بر اساس جمعیت ساکن در هر محله توزیع گردیده است. جامعه آماری آن شامل ۳۵۰ خانوار در بافت فرسوده بوده که به شیوه تصادفی ساده برای مطالعه انتخاب شده اند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده گردید که در نهایت به منظور تحلیل آمار گردآوری شده از نرم افزار SPSS و از روش های آماری از قبیل همبستگی اسپیرمن و آزمون کای اسکوئر استفاده گردید. نتایج آزمون ها نشان می دهد که بافت فرسوده ی شهر به لحاظ شاخص کیفیت زندگی در زیر سطح متوسط قرار گرفته است و در این میان شهروندان از وضعیت اقتصادی نسبت به سایر مؤلفه ها ابراز نارضایتی بیشتری نموده اند. در میان محلات نیز محله پایین بازار در زمینه سلامت اجتماعی، محله چاهستانی ها در زمینه کیفیت محیطی و محله نور در زمینه اقتصادی وضعیت نامساعد تری نسبت به سایر محلات این بافت نشان داده اند.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، بافت فرسوده، شهر بندرعباس

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۱- مقدمه

بافت فرسوده در شهرها را می توان بخشی از فضای شهری دانست که نظام زیستی آن هم از حیث ساختار و هم از حیث کارکرد اجزاء حیاتی خود دچار اختلال و ناکارآمدی شده است. این بافت که زمانی با ساختار و کارکرد مناسب با نیازهای ساکنین خود از پویایی و صلابت برخوردار بوده، لیکن با افزایش ناگهانی تغییرات شهرنشینی در چند دهه اخیر نه تنها اهمیت خود را از دست داده است، بلکه حتی قادر به انطباق با تغییرات و ارائه حیات روزمره خود نیز نمی باشد از این رو به عنوان نقاط مسئله دار شهری شناخته می شوند. این بافت شهری در طول سالیان نه تنها جمعیت اصلی و بومی خود را از دست داده، بلکه به محل استقرار مهاجرین کم درآمد که به دنبال ارزان ترین نقاط شهری برای سکونت بوده اند، تبدیل شده است. همین نارسایی های اقتصادی و محیطی موجب شده است که کیفیت زندگی در این مناطق نسبت به سایر مناطق شهری از کیفیت نازل تری برخوردار باشد (سلطان زاده، ۱۳۹۰: ۳). از دیگر آثار فرسودگی در بافت های کهن شهری می توان به فرسودگی در ابعاد کالبدی، زیست محیطی و اجتماعی این مناطق اشاره نمود. از منظر ریخت شناسی اغلب این بافت ها، حالتی اندام وار داشته و ریزدانه می باشند که فقدان شبکه زیرساخت و شکل گیری کاربری های ناسازگار در جوار بافت های مسکونی از معضلات کالبدی آن می باشد (حسینی، ۱۳۸۷: ۳۲). این بافت ها معمولاً از کیفیت زیست محیطی نازل و فضای غیربهداشتی رنج برده و گاهی آلودگی های ناشی از آبهای سطحی، سیستم فاضلاب و جمع آوری زباله در آنها دیده می شود. سکونت غیرمجاز، نسبت بالای استیجاری، شیوع اعتیاد و انواع ناهنجاری های رفتاری و بزهکاری و ناامنی بویژه برای کودکان و بانوان، از ویژگی های اجتماعی بافت فرسوده شهرها می باشد (ایزدی، ۱۳۹۰: ۲۴). از معضلات اقتصادی این گونه بافت ها فعالیت در مشاغل غیر رسمی و غیر مجاز، قرار گیری در دهک های درآمدی پایین و بیکاری را می توان اشاره نمود (حسینی، ۱۳۹۱: ۳۴).

بافت فرسوده در شهرها را می توان بخشی از فضای شهری دانست که نظام زیستی آن هم از حیث ساختار و هم از حیث کارکرد اجزاء حیاتی خود دچار اختلال و ناکارآمدی شده است. این بافت که زمانی با ساختار و کارکرد مناسب با نیازهای ساکنین خود از پویایی و صلابت برخوردار بوده، لیکن با افزایش ناگهانی تغییرات شهرنشینی در چند دهه اخیر نه تنها اهمیت خود را از دست داده است، بلکه حتی قادر به انطباق با تغییرات و ارائه حیات روزمره خود نیز نمی باشد از این رو به عنوان نقاط مسئله دار شهری شناخته می شوند. این بافت شهری در طول سالیان نه تنها جمعیت اصلی و بومی خود را از دست داده، بلکه به محل استقرار مهاجرین کم درآمد که به دنبال ارزان ترین نقاط شهری برای سکونت بوده اند، تبدیل شده است. همین نارسایی های اقتصادی و محیطی موجب شده است که کیفیت زندگی در این مناطق نسبت به سایر مناطق شهری از کیفیت نازل تری برخوردار باشد (سلطان زاده، ۱۳۸۸: ۳).

شهر بندرعباس در استان هرمزگان نیز همانند دیگر شهرهای کهن کشور دارای هسته مرکزی فرسوده و قدیمی با تراکم جمعیتی بالا می باشد. این بافت که دارای قدمتی ۳۰۰ ساله بوده و توسط نوسازی های دوره پهلوی اول و دوم کاملاً احاطه گردیده (پژوهش عمران، ۱۳۹۵) دارای ساختار ارگانیک با شبکه ارتباطی پیچیده و درهم و کوچه های باریک، مشکلات در عبور و مرور، فرسودگی و نارسایی تاسیسات و تسهیلات شهری و ..... می باشد. در بافت فرسوده شهر بندرعباس که ۴۴۰ هکتار از مساحت ۲۲۴۰ هکتاری شهر بندرعباس را در بر گرفته است مرکب از ۱۴ محله بوده که در آن سازمان فضایی، پیوند میان مراکز محلات و مرکز شهر بر گذرگاه ها استوار بوده، بدین صورت که این محدوده ها توسط حصار یا موانع کالبدی مشخص نمی شوند بلکه گذرها و کوی ها یا خانه های معینی محدوده محله را تشکیل می دهند. در این محدوده بیشتر قطعات مسکونی (۳۵ درصد) بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ متر مربع مساحت دارند. این محدوده در برگیرنده مهمترین عناصر شهری شامل بازار، مراکز مهم سیاسی، اداری و عناصر تاریخی می باشد که بیانگر اهمیت و نقش این منطقه در انعکاس هویت و تاریخ شهر به شمار آمده و در شرایط فعلی هسته اصلی فعالیت های اقتصادی شهر بندرعباس نیز می باشد (پژوهش عمران، ۱۳۹۵) که طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری در آن در دست مطالعه است. لذا هدف از این تحقیق سنجش کیفیت اجتماعی،

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

محیطی و اقتصادی در بافت فرسوده شهر بندرعباس به منظور ارزیابی از وضعیت کنونی کیفیت زندگی در این بخش از شهر به جهت تبیین لزوم تسریع در اجرای طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده در شهر مورد مطالعه می باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

بافت های فرسوده و ناکارآمد شهری بخش اعظمی از سطح شهرهای کشور را تشکیل می دهند. اگرچه این بافت ها به دلیل داشتن مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، عملکردی، ترافیکی و زیست محیطی از عمده چالش های مدیریت شهری و نظام شهرسازی محسوب می شوند و برای کل گستره شهری یک تهدید جدی به شمار می آیند، در عین حال همین بافت های فرسوده مهم ترین پتانسیل شهرها برای استفاده از زمین برای اسکان جمعیت، تأمین فضاهای باز خدماتی و نیز بهبود محیط زیست به حساب می آیند (سجادی ۱۳۹۰: ۵۶).

بافت های فرسوده در شهرهای متفاوت از الگوهای متفاوتی پیروی کرده اند و بر خلاف پنداشت عمومی، این گونه نیست که ساکنان بافت های فرسوده تعلق خاطری به این محلات نداشته باشند؛ بلکه این سرمایه و پتانسیل ارزشمند می تواند در طول سال های متمادی از بین برود و سرمایه های انسانی که به این محلات تعلق دارند، در گیرودار مشکلات متعدد، بافت را ترک گویند و فرسودگی کالبدی به بلای فرسودگی اجتماعی هم گرفتار آید. بندرعباس یکی از شهرهایی است که محدوده واقعی بافت فرسوده آن محدوده ای است که بنای واقعی ایجاد شهر بر آن و بر مردمانی که بیش از صد سال این تجربه را با خود دارند، حمل شده است. ساکنان این محدوده هنوز هم مدیریت اجتماعی و فرهنگی شهر را در دست دارند و می توانند شرایط را مدیریت کنند. لذا مدیریت شهری باید از این سرمایه بهره برد و در راستای توسعه شهر و بازسازی بافت فرسوده از آن استفاده کند (طرح تفصیلی ویژه بافت فرسوده شهر بندرعباس، ۱۳۹۰). بنابراین، با توجه به اهمیت بافت های فرسوده شهری و لزوم توجه بیشتر مسئولان به آن و همچنین با در نظر داشتن روند رو به رشد جمعیت شهر بندرعباس و به تبع آن گسترش فیزیکی این شهر طی دهه های اخیر، این پژوهش به مطالعه و بررسی شاخص های کیفیت زندگی در محله های بافت فرسوده محلات بندرعباس از دیدگاه شهروندان این محله ها اختصاص دارد.

و به این نتیجه منتهی خواهد شد که آیا شاخص های کیفیت زندگی و توزیع جغرافیایی آن در سطح محله های بافت فرسوده شهر بندرعباس به صورت مطلوب و عادلانه است یا خیر؟

اهداف تحقیق

هدف اصلی ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده محلات بندرعباس) است
هدف کلی: هدف از این تحقیق پاسخ به پرسش اصلی تحقیق مبنی بر وضعیت شاخص کیفیت زندگی و تعیین نقاط قوت و ضعف هر یک از ابعاد سه گانه آن در بافت فرسوده محلات شهر بندرعباس خواهد بود.

سوالات تحقیق

۱- آیا شاخص های کیفیت زندگی و توزیع جغرافیایی آن در سطح محله های بافت فرسوده شهر بندرعباس به صورت مطلوب و عادلانه است یا خیر؟

فرضیات تحقیق

۱- به نظر می رسد بین شاخص کیفیت اجتماعی زندگی با بافت فرسوده محلات بندرعباس رابطه معناداری وجود دارد
۲- به نظر می رسد بین شاخص کیفیت محیطی (کالبدی) و اقتصادی زندگی با بافت فرسوده محلات بندرعباس رابطه معناداری وجود دارد

پیشینه مطالعات انجام شده

پژوهشگرانی از رشته های متفاوت علمی، مفهوم کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ تاکنون مطالعه نموده اند. اما تحقیقات و تلاشهای اولیه در زمینه کیفیت زندگی شهری و شاخص های آن، از دانش پژوهان جهانی غربی (کمپ بل، کاورز و رود گرز در سال ۱۹۷۶، گرین، وروف و فلد در سال ۱۹۶۰ و...) که در رشته های مختلفی از قبیل روانشناسی و جامعه شناسی مشغول

فعالیت بوده اند آغاز شده است، آنها کوشیده اند تا اجزاء و عناصر کیفیت زندگی را معین نمایند و مناطق جغرافیایی مانند شهرها و ایالات را بوسیله مؤلفه های کیفیت زندگی مقایسه نمایند.

در سال های اخیر پیرامون سنجش کیفیت زندگی مطالعاتی صورت پذیرفته است که هر کدام کیفیت زندگی در شهرهای مختلف را مورد سنجش قرار داده اند. از جمله این مطالعات در سطح جهانی می توان به تحقیقات اپلیا رد و او کامونو (۱۹۶۸)، اپلیارد و لستیل (۱۹۷۲)، کوین لینچ (۱۹۸۱)، پرفسور دوهل (۱۹۸۴)، آلن جیکوبز و اپلیارد (۱۹۸۷)، مایکل ساوتورث (۱۹۸۹) فوتوان سیک (۲۰۰۰)، روماننا سدیکوبی و همکاران (۲۰۰۳)، کرامر (۲۰۰۴) و لونت (۲۰۰۶) اشاره نمود که همگی بر توجه به شاخص های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در سنجش کیفیت زندگی شهرهای مختلف تأکید داشته اند. دکتر فو (۲۰۰۸) در سنگاپور با شاخص های ۱۴ و ۱۸ گانه اقدام به ارزیابی شاخص های کیفیت زندگی شهری نمود. Fahy (۲۰۰۷) نیز در بررسی کیفیت زندگی شهر گالوی ایرلند، شاخص های سلامت اجتماعی، اقتصادی و کیفیت محیط را مورد بررسی قرار داده است. در مطالعه دیگری که توسط sabhan و همکارانش (۲۰۰۳) انجام پذیرفته است کیفیت زندگی جمعیت های شهری لندن با استفاده از ۳۶ شاخص سلامت مورد بررسی قرار گرفته است (sabhan, 2003:84).

در ایران در زمینه سنجش کیفیت زندگی در شهرها بالاخص در بافت فرسوده شهری مطالعات چندانی صورت نگرفته است. از معدود مطالعات در این زمینه می توان به مطالعات حاجی نژاد (۱۳۸۹) در بافت قدیم شهر شیراز اشاره نمود که نتایج این تحقیق نشان داد که سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط در حد مطلوبی قرار ندارد و مقایسه دو بافت جدید و قدیم شیراز از تفاوت معنی داری برخوردار نمی باشد. دکتر قالیباف و همکاران در سال ۹۰ طی تحقیقاتی به بررسی کیفیت زندگی در محله یافت آباد تهران پرداخته اند. در این بررسی شاخص های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی (کیفیت محیط) به منظور تعیین سطح کیفیت زندگی در این محله انتخاب گردیده است. نتایج تحقیق نشان داد که این محله از لحاظ شاخص کیفیت محیطی در سطح پایینی قرار گرفته است. در تحقیق رضوانی و همکاران در سال ۱۳۸۸ که با عنوان (سنجش شاخص های کیفیت زندگی در شهر نورآباد استان لرستان) انجام پذیرفته، مشخص گردید که میزان رضایت شهروندان از شاخص های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در سطح متوسطی قرار داشته است. رهنما (۱۳۸۸) در کتاب برنامه ریزی مناطق مرکزی شهرها در زمینه بافت فرسوده شهرها و تعیین شاخص های اجتماعی و کالبدی این مناطق شهری مطالعات سودمندی انجام داده است.

۱. لئو و همکارانش ۲۰۱۵: در مقاله خود با عنوان درک فضای شهری چین، به عنوان بزرگترین و سریع ترین جامعه شهری رو به گذار با الگو برداری از شیوه همپوشانی داده ها، نتایج حاصل از بررسی میزان تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در بافت فرسوده با هم تلفیق نموده و چگونگی تأثیر هر یک از این عوامل را بر یکدیگر مورد بررسی قرار داده است و بیان داشت که وجود فضاهای اجتماعی می تواند موجب رشد شاخص های مشارکت مردمی و کنش های اجتماعی گردد.

۲. امین فرجی ملائی (۱۳۹۵) در پایان نامه ای با عنوان "تحلیل شاخص های کیفیت زندگی شهری و برنامه ریزی برای بهبود آن (شهر بابلسر)" به بررسی و تحلیل شاخص های کیفیت زندگی در این شهر پرداخته است تا با دیدگاهی جامع محلات شهر بابلسر را جهت ارتقا و بهبود ارزیابی کند. نتایج این پژوهش نشان داد که شاخص اقتصادی در سطح پایینی قرار دارد.

۳. دکتر قالیباف و همکاران در سال ۱۳۹۰ طی تحقیقاتی به بررسی کیفیت زندگی در محله یافت آباد تهران پرداخته اند. در این بررسی شاخص های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی (کیفیت محیط) به منظور تعیین سطح کیفیت زندگی در این محله انتخاب گردیده است. نتایج تحقیق نشان داد که این محله از لحاظ شاخص کیفیت محیطی در سطح پایینی قرار گرفته است.

۴. عسگری زاده در سال ۱۳۹۰: در مقاله ای با عنوان "کیفیت محیط در بافت های فرسوده بازسازی شده شهری نمونه موردی پروژه نواب" پرداخت. محقق در پژوهش مذکور به دنبال بخش میزان کیفیت محیط، نحوه رتبه بندی و میزان تمایل به پرداخت ساکنین جهت ارتقا سطح کیفی هر یک از ارزش های محیطی بود تا زمینه مناسبی در جهت ارتقا کیفیت محیطی مسکونی را از دید ساکنین فراهم آورد. محقق برای دستیابی به قضاوتی مناسب از روش مدل تجربی بخش کیفیت درخت ارزش توسط روش کسل به جز و بررسی ۱۳ معیار ارائه شده در ۴ سطح ارزیابی شده است. جهت تحلیل داده ها از روش انتخاب تجربی CE استفاده شد. نتایج نشان داد که مدل تجربی کیفیت زندگی در محدوده سکونتی، مدل مناسبی در بخش کیفیت است.

۵. رضوانی و همکاران در سال ۱۳۸۸: مقاله ای با عنوان (سنجش شاخص های کیفیت زندگی در شهر نورآباد استان لرستان) انجام پذیرفته، مشخص گردید که میزان رضایت شهروندان از شاخص های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در سطح متوسطی قرار داشته است.

۶. کوبی (۱۳۸۴): پژوهشی با عنوان "برنامه ریزی به منظور ارتقاء کیفیت زندگی شهری در مرکز شهر مورد مطالعه: پهنه مرکزی شهر خرم آباد" انجام داده است. محقق به منظور دستیابی به هدف مذکور، به تعریف مرکز شهر با کیفیت زندگی شهری و آزمون شاخص های اصلی آن در مرکز شهر خرم آباد پرداخته است. شاخصهای بررسی شده شامل ترافیک، آلودگی، مسکن، ابعاد اجتماعی، ابعاد اقتصادی و گذران اوقات فراغت و امنیت اجتماعی بودند. نتایج بیانگر پایین بودن سطح کیفیت زندگی در مرکز شهر خرم آباد بوده است، به گونه ای که در نهادیت جایگاه شهر خرم آباد در رده مراکز شهری با کیفیت زندگی شهری پایین قرار گرفته است. در نهایت نگارنده سه نظام پیشنهادی برای ابعاد حمل و نقل، کاربری زمینه و ابعاد کالبدی فضایی ارائه نموده است.

روش تحقیق (شامل جامعه آماری، حجم نمونه و روش تجزیه و تحلیل)

این تحقیق به لحاظ روش از نوع توصیفی - تحلیلی و روش جمع آوری داده ها در آن مبتنی بر پرسشنامه می باشد. داده های تجربی این پژوهش حاصل پیمایشی است که در سال ۱۳۹۶ در شهر بندرعباس جمع آوری شده است. پرسش شوندهگان سرپرستان خانوارها در بافت فرسوده محله های ۱۴ گانه بندرعباس خواهند بود. گردآوری اطلاعات به روش میدانی با هدف بررسی کیفیت اقتصادی و محیطی (کالبدی) و اجتماعی شهروندان در بافت فرسوده محله های بندرعباس خواهند بود. در همین راستا پرسشنامه ها براساس روش نمونه گیری تصادفی (از محله های چهارده گانه بافت فرسوده شهر) با حجم نمونه ۳۵۰ خانوار تکمیل خواهند شد. حجم نمونه با استفاده از روش کوکران بدست آمده است به این صورت که تعداد خانوار را از شهرداری گرفته و تعداد را وارد فرمول کوکران کرده و این حجم نمونه را به ما داده است. در این تحقیق سوالات بر اساس مؤلفه های تعیین شده به صورت ۵ گزینه ای و براساس طیف لیکرت می باشد. در بررسی پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفته است. در تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیات از نرم افزار Spss استفاده می شود. انتخاب نوع آزمون با توجه به چگونگی توزیع داده ها و نوع متغیرها و جامعه آماری انتخاب شده است. برای بررسی ارتباط میان خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی پرسش شوندهگان و میزان سلامت اجتماعی و کیفیت محیطی و اقتصادی از آزمون های همبستگی اسپیرمن و فی و از آزمون اسکوتر یکطرفه جهت تحلیل داده ها و ارزیابی کیفیت زندگی بافت فرسوده در شهر مورد مطالعه استفاده خواهد شد.

قلمرو مکانی محدوده مورد مطالعه

شهرستان بندر عباس در شمال تنگه هرمز قرار دارد. وسعت آن ۲۷۳۱۶ کیلومتر مربع است. این شهرستان از سمت شمال به شهرستان حاجی آباد و از سمت شرق به شهرستانهای میناب و رودان از غرب به شهرستان بندر لنگه و از جنوب به خلیج فارس و جزیره قشم محدود می باشد شهر بندر عباس مرکز شهرستان بندر عباس است. وسعت این شهر که در ساحل خلیج فارس واقع شده است حدود ۴۵ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰ متر می باشد. نزدیکترین شهر به بندرعباس شهر قشم (مرکز جزیره قشم) با حدود ۲۸ کیلومتر می باشد. فاصله بندر عباس تا تهران ۱۳۳۳ کیلومتر می باشد نقشه (۱): موقعیت جغرافیایی بندرعباس بر روی نقشه ایران

منبع: سایت شهرداری بندرعباس ۱۳۹۰

مبانی نظری

کلمه کیفیت در لغت به لاتین Qual به معنی چیزی و چه و Quality به مفهوم چگونگی استخراج است و از نظر لغوی به معنای شرایط و چگونگی زندگی است. برخی کیفیت زندگی به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنجهای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و... تفسیر کرده‌اند (Epley and Menon, 2008:281). کیفیت زندگی یک فرد به حقایق عینی و خارجی زندگی اش و دریافتها و ادراکات درونی و ذهنی او از این عوامل و نیز از خودش وابسته است (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۵). کیفیت زندگی مفهومی نو است که از اواخر قرن بیستم مورد توجه محققان رشته‌های علمی قرار گرفته است. بطوریکه اولین اثر در این حیطه، از آگبرون (۱۹۴۶) است که در حیطه حیات روستایی در ایالات متحده نوشته است. بطور کلی توجه به کیفیت زندگی به عنوان یک زمینه کلیدی برای تحقیق در جغرافیای اجتماعی شهری پدیدار شده است و همزمان با جغرافیای اجتماعی شهری، تلاش‌های قابل توجهی در راستای سنجش کیفیت محیط‌های شهری انجام گرفته است (Pacione, 2003). بنابراین حیطه مربوط به کیفیت زندگی و روش‌های سنجش آن در هیچ زمانی به اندازه امروز گسترده نبوده است. امروزه اقتصاددانان، دانشمندان علوم اجتماعی و دولت-مردان هر کدام از دیدگاه خاصی به این مقوله نگاه می‌کنند.

لذت از زندگی یک مفهوم ذهنی است که از طریق مفاهیمی چون رفاه ذهنی، رضایتمندی از زندگی و شادی مطرح می‌گردد. البته باید توجه داشته باشیم که مفهوم رضایتمندی از زندگی یک مفهوم قابل تعریف و معلول یک تجربه درک شده است در حالی که واژه شادی را فقط می‌توانیم به عنوان یک حالت از رفتار انسان در نظر بگیریم. از طرفی باید توجه داشت که واژه

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

رضایتمندی مفهومی محتمل و واقعی‌تری برای سیاست و تصمیم‌گیری است (Berger-Schmidt, R, 2002:1-8). مطالعات مقایسه‌ای در باب میزان شادی از زندگی در دهه ۱۹۶۰م توسط مرکز مطالعات جهانی کانتریل ۲ در باب الگوهای نگرانی انسان مطرح شد اما استانداردهایی که برای سنجش رضایتمندی و شادی افراد به کار می‌رود با کاربرد امتیازاتی از ناراضی تا راضی مورد استفاده قرار می‌گیرد (Ruut Veenhoven, 2007:4-9). بسیاری از افراد به چیزهایی که نمی‌توانند داشته باشند تمایل دارند پس به دلایل اقتصادی و یا دیگر دلایل، آنها باید محلی را که تمایل کمتری دارند برگزینند. وقتی آنچه را که تمایل داریم می‌توانیم انتخاب کنیم، رضایت‌مان جلب می‌شود (گیفورد، ۱۳۹۳:۷۸).

کیفیت زندگی و ابعاد سه گانه آن

سلامت جسمانی و روانی، یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار و بخش جدایی ناپذیر آن برای شکوفایی و ارتقای وضعیت زندگی است، به عبارت دیگر حفظ و ارتقای سطح سلامت، پیشنیاز حرکت و اقدام در زمینه برنامه ریزی های اقتصادی و اجتماعی است. هر جامعه زمانی از پویایی و نشاط لازم برخوردار خواهد بود که شهروندان آن از سلامت جسمانی و روانی مطلوب برخوردار شوند (حریری و همکاران، ۱۳۸۸: ۲).

گرچه مفهوم سلامت اجتماعی کاربرد فراوانی دارد اما ارائه تعریفی روشن و جامع برای آن دشوار است چون در زمینه های گوناگون و با کاربردهای متفاوت به کار گرفته شده است. خود مردم معمولاً تصویر روشنی از کیفیت زندگی خود در ذهن دارند. آنها معمولاً می‌دانند که اگر چه شرایطی رخ دهد، در زندگی احساس خوشبختی خواهند داشت. بعنوان مثال داشتن درآمد بیشتر، وجود محله یا شهری آرام و زیبا و... (نوغانی، ۱۳۹۰: ۱۱۳).

از همین رو تعریف جامع و انتخاب معیاری مناسب برای سنجش این بعد از سلامت جوامع بسیار نقش آفرین است. تعاریف و شاخص های بسیار برای سنجش کیفیت زندگی در حوزه ی اجتماعی ارائه شده است. از جمله در حوزه سلامت اجتماعی، پرسشنامه پیمایش سلامت SF-36 (وار، ۱۹۹۶) و برنامه مصاحبه ای کیفیت زندگی (اولت و کینتنز ۲۰۱۶) را می توان اشاره نمود. کینتنز (۲۰۱۱) سلامت اجتماعی را ارزیابی و شناخت فرد از چگونگی عملکردش در اجتماع و کیفیت روابطش با افراد دیگر، نزدیکان و گروه های اجتماعی می داند. ساپیرو (۲۰۱۰) به توانایی فرد در تعامل موثر با دیگران و اجتماع به منظور ایجاد روابط مطلوب شخصی و به انجام رساندن نقش های اجتماعی، عنوان سلامت اجتماعی می دهد. استون و جیکوب (۲۰۱۶) سلامت اجتماعی را شامل سطوح مهارت های اجتماعی، عملکردهای اجتماعی و توانایی شناخت هر شخص از خود به عنوان عضوی از جامعه بزرگتر دانسته و به شرایط اقتصادی و اجتماعی، رفاه و تمامیت شخص در شبکه اجتماعی او توجه کرده است. لارسن سلامت اجتماعی را گزارش فرد از کیفیت روابطش با افراد دیگر، نزدیکان و گروه های اجتماعی که عضو آنهاست، توصیف می کند. ائتلاف جماعت سالم انترایو (۲۰۱۴) مفهوم و شاخص های سلامت اجتماعی را نهفته در مفاهیمی همچون محیط زیست پاک، صلح، عدالت اجتماعی، دسترسی همگان به نیازهای اولیه همچون غذا، آب، سرپناه و دسترسی به خدمات سلامت می داند.

از سوی دیگر باید اذعان نمود که کیفیت زندگی بدون کیفیت محیطی که در آن زندگی می کنیم معنایی ندارد، امروزه بسیاری از ناهنجاری های رفتاری در جوامع شهری مانند خشونت، پرخاشگری، تجاوز به حقوق دیگران و رعایت نکردن قانون ضمن داشتن ریشه های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی در کیفیت فضاهای سکونت و کاری نهفته است. بنابراین می توان بیان کرد که کیفیت محیط یک قسمت از کیفیت زندگی است و شامل تمامی فاکتورهایی می شود که بخشی از رضایتمندی انسان را از محیط تشکیل می دهند. کیفیت محیطی یک نتیجه پیچیده ای است از ترکیب تصورات ذهنی، ارزش ها و گرایش هایی که در میان افراد و گروه ها متغییر است. کیفیت محیطی می تواند به عنوان یک درک وسیع تر از کیفیت زندگی تلقی گردد. کیفیت پایه ای از قبیل سلامتی و ایمنی در ترکیب با عواملی از قبیل راحتی و جذابیت مفهوم پیدا می کند. کیفیت محیطی طبیعت، فضای سبز، زیر ساخت ها، محیط انسان ساخت، مطبوعیت محیط فیزیکی و منابع طبیعی که هر کدام از آنها کیفیت ویژه ای

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

دارند، از معرف های کیفیت محیطی به حساب می آیند. به طور کلی کیفیت محیطی به عنوان شاخصی برای اندازه گیری درجه ای از محیط که برای زیستن انسان مناسب می باشد، مورد استفاده قرار می گیرد (قالیباف، ۱۳۹۰: ۴۸).

کیفیت زندگی شهری دربرگیرنده ابعادی روانی است که شاخص هایی همچون رضایت، تعلق و امنیت را در برمی گیرد که در برخی موارد، رضایت اجتماعی نیز نامیده می شود. همچنین دربرگیرنده ابعادی محیطی است که شامل سنجه هایی همچون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی است. جنبه های دیگر، دربرگیرنده توجه به فرصت های اجتماعی، امید به اشتغال، ثروت و اوقات فراغت است (سیف الدینی، ۱۳۹۱: ۳۷).

رابطه متقابل و تاثیر کیفیت محیط شهری بر کیفیت زندگی شهرها توسط کوئین لینچ (۱۹۸۱) نیز مورد تأیید واقع شده است. وی می گوید اگر بنا بر اینست که طراحی شهری مفید واقع گردد باید قادر باشد از راه اعتلای کیفیت محیط کالبدی به اعتلای کیفیت زندگی انسان یاری نماید (گلکار، ۱۳۹۰: ۴۳).

در تعیین کیفیت زندگی مراد از مفهوم کیفیت اقتصادی، برخورداری خانوارها از استانداردهای زندگی است. مقصود از استانداردهای زندگی، قابلیت دسترسی به کالاها و خدمات پایه بوده و معمولاً بر حسب درآمد سرانه و یا مصرف سرانه محاسبه می شود. دسترسی به سرمایه، کالا و خدمات عمومی در جوامع، معیاری از رفاه اقتصادی است به شرطی آنکه به گونه ای منصفانه و متعادل بین مردم توزیع شده باشد، در غیراین صورت حتی با وجود دسترسی بالا به سرمایه و خدمات، بسیاری از مردم از لحاظ استاندارد زندگی و به تبع آن کیفیت زندگی در سطح نازلی به سر خواهند برد (خادمی، ۱۳۹۰: ۳۴). از سوی دیگر مطالعات علمی نشان داده اند که رابطه میان وضعیت اقتصادی و کیفیت زندگی رابطه خطی نبوده و این دو در نقطه ای همسو و هم جهت حرکت می کنند و آن نقطه ای است که حداقل شرایط مطلوب مادی برای زیست انسان فراهم شده باشد، ولی از آن به بعد دیگر نمی توان انتظار داشت که تأمین نیازهای اقتصادی به بهبود کیفیت زندگی کمک کند، زیرا انسان موجودی چند وجهی و پیچیده است و منطق اقتصادی نمی تواند بسیاری از رفتارهای او را تبیین کند (زمانی، ۱۳۹۱: ۴۳).

تئوری های کیفیت زندگی

در روند توسعه و تکمیل مفاهیم کیفیت محیط در نواحی سکونت، رویکردهای مختلفی ارائه شده است. از جمله می توان به رویکرد سیاستگذاران، دیدگاه روان شناختی ادراکی و رویکرد نیمه تجربی و رویکرد پژوهش تجربی ساکنان اشاره کرد (ولدبیگی، ۱۳۸۸).

دیدگاه سیاست گذاران: دیدگاه سیاست گذاران بر درک و تعریف کیفیت محیط شهری، برپایه ای دو رویکرد متفاوت کارشناس-محور و مخاطب محور قرار دارد.

دیدگاه روان شناختی ادراکی: در این دیدگاه، ارتباط بین شخص محیط از سوی هر دو دسته، از ویژگی های شخص و محیط متأثر می شود (Van poll, 2010, 15).

رویکردهای نیمه تجربی: این رویکرد بر ادراکات ساکنان از کیفیت سکونت و فرآیندهای تجربی برای جمع آوری موارد یا دسته بندی آنها به سمت ابعاد کلی تر و معیارها، متمرکز می شود، اما هر دو کار را با هم انجام نمی دهد. بنابراین می توان آنها را به عنوان مدلی نیمه تجربی دانست

روش پژوهش تجربی ساکنان: در این مطالعات از مخاطبان خواسته می شود که شرایط سکونت کنونی خود را روی یک مجموعه از ویژگی ها به وسیله پرسش نامه یا مصاحبه رودررو ارزیابی کنند (Van poll, 2010, 30).

در یک جمع بندی نهایی می توان گفت کیفیت زندگی، در واقع ادراکی ذهنی از زندگی از دیدگاه شهروندان و ترکیب کنش بین خصوصیت های محیط و خصوصیت های افراد است. بنابراین مطالعه و بررسی سطوح کیفیت زندگی در یک شهر یا در سطح مناطق و محله های شهری، مستلزم سنجش ویژگی های محیط و افراد ساکن در آن محیط است و در این راستا باید به بررسی پاسخ های افراد در ارتباط با سطح رضایت مندی آنها پرداخت.

شاخص های سنجش کیفیت زندگی شهری

در گذشته محققان علوم اجتماعی برای سنجش کیفیت زندگی استفاده از معرف های عینی فرا فرهنگی مانند رفع نیاز های اولیه (غذا، سرپناه، ...) را توصیه می کردند. تاکید زیاد بر دیدگاه عینی منجر به غفلت از دیدگاه ذهنی شد که بسیار مهم است و در سطح فردی به کار برده می شود.

در حالی که شاخص های عینی محیط زندگی و کار را تشریح می کنند و شاخص های ذهنی راه هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می کنند را تشریح می نمایند (اکبری، ۱۳۸۹: ۱۲۸).

امروزه تعریف بهزیستی ذهنی به عنوان شاخص کیفیت زندگی از مطلوبیت بیشتری برخوردار می باشد. بدان سبب که به جای اینکه متخصصان بگویند مردم چه هنگام احساس خوشبختی می کنند، خود مردم درباره آن اظهار نظر می کنند. می توان به روشنی از شهروندان پرسید که تا چه حد احساس خوشبختی می کنند. سنجش کیفیت زندگی شهری با استفاده از این رویکرد مشکل بوده و وقت و هزینه بیشتری را نسبت به سنجش شاخص های عینی به خود اختصاص می دهد لیکن نتایج حاصل از آن منطقی بوده و بیشتر به واقعیت نزدیک تر است (لطفی، ۱۳۹۱: ۷۵).

در این تحقیق سعی شده است که کیفیت اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شهر با توجه به دیدگاه های جامعه و جنبه ذهنی مورد بررسی قرار گیرد. مناسب ترین روش برای این منظور اینست که مستقیماً از افراد در مورد احساسشان از زندگی و ویژگی های جامعه شان سوال شود (حریرچی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۵).

به همین منظور در انتخاب شاخص های موثر، تحقیقات اولئکن که در شهرهای ترکیه و به منظور سنجش کیفیت زندگی شهری انجام پذیرفته است، و به سبب شباهت های فرهنگی- اجتماعی و اقتصادی کشور ترکیه با ایران که امکان استفاده از این شاخص ها را فراهم می آورد، مورد توجه قرار گرفته است. در بررسی کیفیت زندگی و تعیین شاخص های سلامت اجتماعی، اولئکن (۲۰۰۱) در شهرهای ترکیه مواردی از قبیل وسعت و نرخ خدمات آموزشی، میزان خدمات سلامتی از قبیل بیمه های درمانی، فعالیت های فرهنگی، امنیت و میزان مشارکت مردم را معرفی کرده است. راوارد و کرامرس (۱۹۹۸) در مطالعات خود بیان نموده اند که می توان با شاخص هایی همچون سبک زندگی، محیط فیزیکی و اجتماعی، صفات فردی درونی یا صفات حاصل شده در طول زندگی، به سطح سلامت در شهرها پی برد. (۲۰۰۲) Padilla در این زمینه بر شاخص های خوب بودن از نظر روانی، دغدغه های اجتماعی، کنار آمدن با شکل ظاهری، سلامت جسمانی و پاسخ به درمان تاکید کرده است (نجات، ۱۳۹۰: ۵۸). ریموند و همکاران (۲۰۰۴) شاخص های سلامت جوامع را در یکپارچگی اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شکوفایی اجتماعی دانسته و آنها را در تحقیقات خود به کار برده اند. در بررسی کیفیت زندگی و تعیین شاخص های اقتصادی و کالبدی اولئکن (۲۰۰۱) در شهرهای ترکیه مواردی از قبیل حمل و نقل و شبکه دسترسی، فضای سبز، زیبایی بصری، بهداشت، وضعیت پارکینگ و نحوه پارک اتومبیل در محله، وضعیت جوی ها و آبراهه، رضایت از درآمد، رضایت شغلی، توان پرداخت هزینه های درمانی، میزان پس انداز را مورد بررسی قرار داده است.

شاخص های مورد استفاده در رابطه با کیفیت زندگی

محقق یا مورد مطالعه	شاخص های مورد استفاده
Vinsent ruveila et al (2002)	فرصت های پیشرفت فردی، برابری اجتماعی، شرایط زندگی جامعه، حمل و نقل، ارتباطات
Tuhider et al (2005)	مسکن، سلامتی، قدرت خرید، فعالیت های تفریحی، مشارکت اجتماعی، فعالیت ورزشی، تعطیلات
Kample et al (2003)	سبک زندگی، خصوصیات فردی، سلامت، دسترسی به خدمات، منابع طبیعی، محیط طبیعی، امنیت، اجتماع، فرهنگ
Lee (2008)	خدمات شهری، رضایتمندی از روابط همسایگی، محیط اجتماعی، وابستگی های محلی، محیط مسکونی
Bonaiuto et al	جنبه های فضایی، اشتغال، اقتصاد، منابع و محیط، بهداشت، امید به زندگی، امنیت، مهاجرت، آموزش

	(2003)
دسترسی و جاده‌ها، فضاهای سبز، مردم و روابط اجتماعی‌شان، خدمات رفاهی و تجاری، خدمات اوقات فراغت و سلامت محیطی.	Bonaiuto (2006)
فضاهای سبز و فضاهای باز، امنیت و روابط اجتماعی، حمل و نقل و خدمات تجاری، احساس استرس و فشار، و آلودگی محیطی.	Ling (2007)

بافت فرسوده

مراد از فرسودگی همان ناکارآمدی و کاهش کارایی بافت نسبت به میانگین بافت‌های شهری مکان مورد بررسی است. فرسودگی در بافت و عناصر درونی آن یا به سبب قدمت به وجود می‌آید و یا به علت فقدان برنامه توسعه و عدم نظارت کافی بر شکل‌گیری بافت. پیامد فرسودگی بافت که در نهایت منجر به از بین رفتن منزلت آن در میان شهروندان می‌شود، در اشکال گوناگون از جمله کاهش و یا فقدان شرایط زیست‌پذیری و ایمنی و نابسامانی کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و تأسیساتی در بافت شناسائی می‌گردد (طاهرخانی، ۱۳۸۵: ۹۸).

در واقع هر یک از این مفاهیم به تشریح یکی از ابعاد بافت فرسوده می‌پردازد، اما در حالت کلی مفهوم فرسودگی شهری بیانگر شرایط بد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی بافت شهری است. هرچند تمامی بافت‌های شهری بر حسب ویژگی‌شان دیر یا زود در این روند فرسودگی قرار خواهند گرفت. در جهت شناسایی و رفع مشکلات از این بافت‌ها تعاریف و مفاهیم مختلفی ارائه شده است همچنین نظریه‌ها و تئوری‌های مختلفی از سوی صاحب‌نظران و اندیشمندان ارائه شده است. شناخت این تعاریف و مفاهیم خواهد توانست در راستای رفع مشکلات و کاهش آنها موثر واقع شود. بافت فرسوده شهری به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، تأسیسات، خدمات و زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیر بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند. این بافت‌ها به دلیل فقر ساکنان و مالکان آن‌ها امکان نوسازی خود به خودی را نداشته و سرمایه‌گذاران نیز انگیزه‌ای جهت سرمایه‌گذاری در آن را ندارند (کلانتری، پورا احمد؛ ۱۳۸۵: ۳۰ و ۳۱).

یافته های تحقیق

به منظور بررسی وضعیت کیفیت اجتماعی در بافت فرسوده شهر بندرعباس ۱۳ معرف و همچنین در بررسی وضعیت کیفیت محیطی و اقتصادی در این بخش از شهر ۱۴ معرف مورد بررسی قرار گرفته است. در انتخاب معرف ها تحقیقات اولنکن (۲۰۰۱) و همچنین سایر تحقیقاتی انجام پذیرفته در این زمینه مورد توجه قرار گرفته است. سعی بر این بوده که معرف ها با توجه به شرایط فعلی فرهنگی، کالبدی و اقتصادی کشور و سطح منطقه تعیین گردند. برای سنجش کیفیت اجتماعی در قالب طیف لیکرت از گویه های احساس امنیت، آسایش، تعلق پذیری و مشارکت پذیری ساکنین بافت استفاده شده است. در سنجش کیفیت محیطی از شاخص های رضایت از وضعیت کالبدی محل زندگی از قبیل آمد و شد سواره و پیاده، زیبایی محیطی و بصری، کیفیت فضای سبز و پارک های محل زندگی و در شاخص کیفیت اقتصادی از درآمد خانوار، سطح پاسخگویی به نیازهای معیشتی و درمانی افراد خانواده و تاثیرپذیری از یارانه های نقدی و احتمال حذف آن بعنوان یکی از اساسی ترین مسائل اقتصادی کشور استفاده شده است. با توجه به اینکه در پرسشنامه از طیف ۵ گزینه ای لیکرت استفاده شده و رتبه ۵ تا ۱ برای پاسخ ها تعیین گردید که امتیاز ۱ نشانگر کمترین میزان رضایتمندی و امتیاز ۵ نشانگر بیشترین حد رضایتمندی است، بدین ترتیب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ ها انتخاب شده است. پس از آن میانگین پاسخگویی به هر سوال در بافت قدیم شهر بدست آمد که ابتدا هر یک از شاخص ها به طور مجزا با هم مقایسه و بعد از آن وضعیت کلی و میانگین مؤلفه ها در منطقه مورد بررسی، مشخص و مقایسه گردید. جهت تحلیل هر یک از معرف های این مؤلفه ها نیز از آزمون کای اسکور یکطرفه استفاده شده است. بر اساس نتایج این آزمون، با سطح معنی داری ۰/۰۵ بین افراد نمونه در ارتباط

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

با هر یک از معرّف ها توافق معناداری وجود دارد که سبب تأیید وضعیت ارزیابی شده هر معرّف با توجه به میانگین های مربوطه، در شهر مورد مطالعه می گردد.

یافته ها در بررسی مؤلفه های اجتماعی نشان می دهد که وضعیت کلی سلامت اجتماعی در بافت فرسوده شهر با میانگین $0.290, \min = 0.12, \max = 0.375$ در زیر حد متوسط قرار دارد. براساس نتایج آزمون کای اسکوئر یکطرفه، با کای $155/168$ و سطح معنی داری 0.05 وضعیت نامساعد مؤلفه کیفیت اجتماع در بافت فرسوده شهر بندرعباس تأیید می گردد. ساکنین بافت فرسوده شهر بندرعباس بیشترین نارضایتی اجتماعی خود را، آلودگی بالای ساکنین این بافت به مصرف انواع مواد مخدر و نگرانی از سرایت این نوع از آلودگی ها در میان اعضای خانواده خود، تعیین نموده اند و همچنین از تردد زیاد چهره های ناآشنا در محله خود ابراز نگرانی نموده اند. در مقایسه بین محلات 14 گانه بافت فرسوده شهر بندرعباس مشخص گردید که در محله های سوورو و شغو کلا با میانگین 0.340 و 0.378 به لحاظ سلامت اجتماعی دارای وضعیت مساعد تر و وضعیت محله پایین بازار با میانگین 0.21 نسبت به سایر محلات نا مساعدتر بوده است.

همچنین یافته ها نشان می دهد وضعیت کلی مؤلفه های کیفیت محیطی (کالبدی) محله ها در بافت فرسوده با میانگین $0.293, \min = 0.133, \max = 0.433$ در زیر خط متوسط قرار دارد. در این مؤلفه وضعیت نظافت محله و دسترسی به مرکز شهر در وضعیتی بهتر از سایر معرّف ها و میانگینی بالاتر از حد متوسط را نشان می دهد. در این مؤلفه شهروندان ساکن در بافت فرسوده شهر بندرعباس از وضعیت دفع آب های سطحی به هنگام بارندگی و زیبایی بصری ساختمانها، رضایت کمتری نسبت به سایر معرّفه ها از خود نشان داده اند. براساس نتایج آزمون کای اسکوئر، با کای $191/038$ و سطح معنی داری 0.05 وضعیت نامناسب مؤلفه کیفیت محیطی در بافت فرسوده شهر تأیید می گردد. در بررسی محلات 14 گانه بافت فرسوده شهر بندرعباس مشخص گردید که در محله های اوزری ها با میانگین 0.305 به لحاظ رضایت از کیفیت محیطی دارای وضعیت مساعد تر و محله چاهستانی ها با میانگین 0.202 دارای رضایت کمتری نسبت به سایر محلات این بافت بوده است.

در مؤلفه های اقتصادی نیز یافته ها حاصل از پرسشنامه نشان داده است که ساکنین بافت فرسوده شهر بندرعباس از وضعیت اقتصادی خود رضایت کمتر از سطح متوسط دارند. این مؤلفه در بافت فرسوده با میانگین $0.285, \min = 0.12, \max = 0.42$ در زیر سطح متوسط قرار گرفته است. آزمون کای اسکوئر برای بافت فرسوده شهر در مؤلفه اقتصادی نیز با کای $180/175$ و سطح معنی داری 0.05 وضعیت نامساعد را برای این بافت تأیید می کند. ساکنین بافت فرسوده شهر بیشترین نارضایتی اقتصادی خود را عدم توانایی در پرداخت هزینه های درمانی و نیز نگرانی از احتمال حذف مبالغ یارانه ها، مشخص نموده اند. در شاخص اقتصادی میزان رضایت ساکنین در محلات شغو و توحید با میانگین 0.401 و 0.309 وضعیت مساعدتر و در محله نور در این مؤلفه با میانگین 0.203 رضایت کمتری در مقایسه با سایر محلات این بافت مشاهده شده است.

جدول (1): بررسی و مقایسه معرّف های کیفیت زندگی در بافت فرسوده شهر بندرعباس

مؤلفه	معرّف	میانگین	انحراف معیار	کای اسکور	سطح معنی داری
کیفیت اجتماعی (سلامت)	1- امنیت زنان و کودکان در محله	0.288	0.1061	101/00	$\text{Sig} < 0/05$
	2- وجود چهره های ناآشنا در محله	0.273	0.1215	70/686	$\text{Sig} < 0/05$
	3- میزان مصرف مواد مخدر در محله	0.265	0.1178	69/629	$\text{Sig} < 0/05$
	4- میزان نزاع و درگیری در محله	0.282	0.1119	90/714	$\text{Sig} < 0/05$
	5- تمایل به پیاده روی	0.273	0.1222	46/229	$\text{Sig} < 0/05$
	6- تمایل به ارتباط با همسایگان	0.300	0.1189	47/657	$\text{Sig} < 0/05$
	7- میزان رضایت از همسایگان	0.301	0.1197	67/657	$\text{Sig} < 0/05$

Sig<0/05	۳۶/۵۷۱	۱/۲۴۱	۲/۷۴	۸- میزان تعلق به محله	اجتماعی)
Sig<0/05	۷۰/۰۲۹	۱/۱۷۲	۳/۱۵	۹- میزان علاقمندی به شهر	
Sig<0/05	۲۲/۴۸۶	۱/۲۸۶	۲/۹۰	۱۰- علاقمندی به ماندن در محله	
Sig<0/05	۸۴/۶۲۹	۱/۱۸۰	۲/۷۷	۱۱- میزان اعتماد به مردم محله	
	۴۹/۳۴۳	۱/۲۰۳	۳/۰۰	۱۲- شرکت در مراسمات محله	
	۷۶/۶۲۹	۱/۱۳۳	۳/۳۰	۱۳- تمایل به مشارکت در امور شهر	
Sig<0/05	85/514	1/088	3/03	۱- حمل و نقل عمومی	کیفیت محیطی (کالبدی) و اقتصادی
Sig<0/05	77/200	1/118	2/81	۲- دسترسی در محله در مواقع ضروری	
Sig<0/05	73/543	1/116	2/82	۳- فضای سبز و پارک در محله	
Sig<0/05	90/086	1/081	2/71	۴- زیبایی بصری ساختمان ها	
Sig<0/05	61/800	1/143	3/15	۵- دسترسی به مرکز شهر	
Sig<0/05	124/65	1/018	3/00	۶- وضعیت معابر و پیاده روها	
Sig<0/05	85/114	1/091	3/16	۷- نظافت عمومی محله	
Sig<0/05	64/943	1/137	2/87	۸- محل پارک اتومبیل در محله	
Sig<0/05	83/945	13\1/	2/76	۹- دفع آبهای سطحی در محله	
Sig<0/05	94/257	1/109	3/00	۱۰- رضایت از میزان درآمد	
Sig<0/05	134/80	1/165	3/07	۱۱- رضایت شغلی	
Sig<0/05	82/943	1/099	2/57	۱۲- توانایی در تامین هزینه درمانی	
Sig<0/05	57/714	1/154	3/09	۱۳- توانایی خانوار در پس انداز	
	۷۰/۱۱۴	۱/۲۷۷	۲/۴۸	- عدم اتکاء به یارانه های نقدی ۱۴	

بررسی خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان در ارتباط با کیفیت زندگی

به منظور بررسی رابطه میان خصوصیات پرسش شوندهگان و سطح کیفیت اجتماعی، محیطی و اقتصادی شهروندان در ابتدا به بیان رابطه بین ویژگی های فردی با معرف ها پرداخته شده و در بخش دیگر از تحلیل ها به بررسی برقراری رابطه بین ویژگی های مذکور با وضعیت رضایتمندی از کیفیت اجتماعی، محیطی و اقتصادی به عنوان متغیرهای اصلی این تحقیق اقدام شده است.

رابطه بین خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان با مؤلفه های کیفیت زندگی

بدین منظور برای بررسی مؤلفه های مورد مطالعه در ارتباط با جنس افراد نمونه و نوع مالکیت از آن جهت که دارای مقیاس اسمی بوده اند از آزمون ضریب همبستگی فی و کرامر با سطح ۰/۰۵ (۹۵ درصد معنی داری) استفاده شده است. برای سایر متغیرها از قبیل سن، میزان تحصیلات، تعداد اعضای خانوار، مدت اقامت در محله و میزان درآمد خانوار از روش همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. این آزمون بدان سبب که این متغیرها دارای مقیاس کمی بوده اند، انتخاب شده اند که نتایج این آزمون ها در جدول (۲) آورده شده است. نکاتی که از جدول (۲) در زمینه چگونگی ارتباط بین ویژگی های فردی پرسش شوندهگان با عوامل مؤثر در سلامت اجتماعی شهروندان قابل مشاهده است عبارتست از اینکه در بافت فرسوده بندرعباس متغیر سن پاسخگویان با میزان احساس امنیت در محله، تعلق به محله، تمایل به مهاجرت از محله، شرکت در مراسمات و علاقه به

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

مشارکت در امور شهر و محله رابطه معناداری وجود دارد. این متغیر با مؤلفه های میزان احساس امنیت در محله، تعلق به محله، شرکت در مراسمات و علاقمندی به مشارکت در امور شهر و محله رابطه مستقیم و با مؤلفه تمایل به مهاجرت از محله رابطه معکوس داشته است. در این جدول (۲) همچنین نتایج آزمون ها در زمینه چگونگی ارتباط بین ویژگی های فردی پرسش شوندگان با عوامل موثر در کیفیت محیطی شهر نشان داده است که در بافت فرسوده شهر بندرعباس متغیر سن پاسخگویان با وضعیت حمل و نقل عمومی، وضعیت دسترسی های ضروری از قبیل آمد و شد سریع آمبولانس ها و ماشین های آتش نشانی، سرانه فضای سبز و پارک های محله و شهر و نیز وضعیت معابر محله رابطه معناداری وجود دارد. که با تمامی مؤلفه ها به غیر از فضای سبز و پارک های محله رابطه مستقیم برقرار بوده است. این متغیر در مؤلفه اقتصادی در این بافت همچنین با عوامل رضایت از میزان درآمد های دریافتی، رضایت شغلی و توانایی در تامین هزینه های درمانی ارتباط معناداری و مستقیم برقرار کرده است. در جدول (۲) وجود ارتباط بین سایر ویژگی های فردی با عوامل موثر با علامت (+) و عدم وجود ارتباط با علامت (-) نشان داده شده است.

جدول (۲): بررسی مؤلفه های کیفیت زندگی در بافت قدیم شهر بندرعباس

Archive of SID

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

معرف	جنس	سن	تحصیلات	بعد خانوار	اقامت در محله	درآمد	نوع مالکیت
امنیت	۰/۶۱۲ (-)	۰/۰۴۷ (+)	۰/۷۳۵ (-)	۰/۱۰۰ (-)	۰/۲۶۷ (-)	۰/۹۷۵ (-)	۰/۲۳۶ (-)
ناآشنا در محله	۰/۰۲۷ (+)	۰/۸۶۵ (-)	۰/۲۴۸ (-)	۰/۹۳۴ (-)	۰/۱۷۶ (-)	۰/۱۵۲ (-)	۰/۱۴۹ (-)
اعتیاد در محله	۰/۴۱۸ (-)	۰/۴۹۸ (-)	۰/۷۸۳ (-)	۰/۹۳۷ (-)	۰/۳۹۴ (-)	۰/۴۷۷ (-)	۰/۵۰۰ (-)
درگیری و سرقت	۰/۴۶۸ (-)	۰/۱۹۷ (-)	۰/۸۶۵ (-)	۰/۹۵۲ (-)	۰/۸۷۰ (-)	۰/۰۴۹ (+)	۰/۱۰۲ (-)
تمایل به پیاده روی	۰/۹۱۶ (-)	۰/۹۷۳ (-)	۰/۱۶۵ (-)	۰/۸۳۷ (-)	۰/۰۹۰ (-)	۰/۳۵۷ (-)	۰/۹۰۵ (-)
ارتباط با همسایه	۰/۷۸۸ (-)	۰/۳۵۲ (-)	۰/۳۸۴ (-)	۰/۸۷۹ (-)	۰/۹۹۰ (-)	۰/۸۴۱ (-)	۰/۵۴۵ (-)
رضایت از همسایه	۰/۶۳۱ (-)	۰/۶۵۴ (-)	۰/۵۹۶ (-)	۰/۰۸۷ (-)	۰/۶۰۴ (-)	۰/۷۳۱ (-)	۰/۴۷۱ (-)
تعلق به محله	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۶۶ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۲۱۷ (-)	۰/۹۷۱ (-)
علاقه به شهر	۰/۵۰۰ (-)	۰/۴۵۰ (-)	۰/۴۲۱ (-)	۰/۹۴۴ (-)	۰/۲۵۶ (-)	۰/۲۲۵ (-)	۰/۱۷۰ (-)
مهاجرت از محله	۰/۱۰۷ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۷۵۲ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۷۴۸ (-)	۰/۹۴۵ (-)
اعتماد به مردم محله	۰/۴۵۹ (-)	۰/۵۹۸ (-)	۰/۵۷۳ (-)	۰/۸۲۸ (-)	۰/۶۵۸ (-)	۰/۷۹۲ (-)	۰/۲۰۶ (-)
مراسمات	۰/۰۷۶ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۷۷۸ (-)	۰/۰۰۶ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۲۳ (+)	۰/۶۹۴ (-)
مشارکت	۰/۳۰۱ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۳۴ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۴۹ (+)	۰/۵۵۲ (-)
حمل و نقل عمومی	۰/۷۹۳ (-)	۰/۰۳۲ (+)	۰/۴۳۲ (-)	۰/۱۴۳ (-)	۰/۶۷۱ (-)	۰/۲۶۲ (-)	۰/۵۸۰ (-)
دسترسی های ضروری	۰/۰۷۵ (-)	۰/۰۰۲ (+)	۰/۴۵۸ (-)	۰/۱۳۴ (-)	۰/۴۷۴ (-)	۰/۴۶۱ (-)	۰/۵۹۰ (-)
فضای سبز و پارک	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۲۹ (+)	۰/۳۲۰ (-)	۰/۶۸۱ (-)
زیبایی بصری	۰/۰۰۸ (+)	۰/۹۲۳ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۷۴۶ (+)	۰/۸۳۰ (-)	۰/۱۵۶ (-)
دسترسی به (مرکز شهر)	۰/۶۹۸ (-)	۰/۹۳۲ (-)	۰/۹۳۹ (-)	۰/۸۱۹ (-)	۰/۱۶۵ (-)	۰/۷۷۸ (-)	۰/۵۷۷ (-)
وضعیت معابر محله	۰/۴۷۰ (-)	۰/۰۴۵ (+)	۰/۳۶۱ (-)	۰/۱۷۷ (-)	۰/۲۸۹ (-)	۰/۹۱۲ (-)	۰/۵۶۷ (-)
نظافت در محله	۰/۸۷۵ (-)	۰/۲۵۹ (-)	۰/۰۰۵ (-)	۰/۵۸۹ (-)	۰/۴۸۴ (-)	۰/۹۸۸ (-)	۰/۳۸۱ (-)
محل پارک اتومبیل	۰/۵۸۴ (-)	۰/۶۶۳ (-)	۰/۰۰۸ (-)	۰/۱۹۲ (+)	۰/۰۳۶ (-)	۰/۷۵۷ (-)	۰/۱۶۴ (-)
دفع آب های سطحی	۰/۲۵۱ (-)	۰/۸۹۰ (-)	۰/۷۶۶ (-)	۰/۸۲۱ (-)	۰/۶۷۵ (-)	۰/۱۲۳ (-)	۰/۲۲۸ (-)
رضایت از درآمد	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۶۰ (-)	۰/۰۳۵ (+)	۰/۰۳۵ (+)	۰/۰۰۲ (+)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)
رضایت شغلی	۰/۰۰۱ (+)	۰/۰۰۸ (+)	۰/۰۰۵ (+)	۰/۰۸۵ (-)	۰/۱۵۵ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)
هزینه های درمانی	۰/۰۳۰ (+)	۰/۷۲۹ (-)	۰/۰۰۶ (-)	۰/۳۶۳ (-)	۰/۹۷۰ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)
میزان پس انداز	۰/۰۰۰ (+)	۰/۶۶۱ (-)	۰/۲۳۲ (-)	۰/۴۰۶ (-)	۰/۴۲۱ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)
وابستگی به یارانه ها	۰/۰۴۶ (+)	۰/۲۰۱ (-)	۰/۱۴۳ (-)	۰/۴۸۷ (-)	۰/۶۶۵ (-)	۰/۰۰۰ (+)	۰/۰۰۰ (+)

رابطه بین خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان در ارتباط با ابعاد سه گانه کیفیت زندگی در بررسی رابطه بین کیفیت اجتماعی، محیطی و اقتصادی به عنوان متغیرهای اصلی که حاصل برآیند عوامل ۱۳ و ۱۴ گانه می باشند و خصوصیات پرسش شوندهگان نیز از آزمون های همبستگی اسپیرمن استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۳) آورده شده است.

جدول (۳): همبستگی بین ویژگی های فردی شهروندان در ارتباط با ابعاد سه گانه کیفیت زندگی

شوندگان متغیرهای کیفیت زندگی	خصوصیات پرسش	جنس	سن	تحصیلات	بعد خانوار	مدت اقامت در محل	میزان درآمد	نوع مالکیت
رضایت از کیفیت محیط اجتماعی (سلامت اجتماعی)	همبستگی اسپیرمن Sig	(-)	(+)	(-)	(+)	(+)	(-)	(-)
	p-value	۰/۲۷۸	۰/۰۰۸	۰/۵۰۲	۰/۰۱۵	۰/۰۰۱	۰/۳۵۱	۰/۴۵۵
رضایت از کیفیت محیطی (کالبدی) شهر	همبستگی اسپیرمن Sig	(-)	(+)	(+)	(-)	(-)	(-)	(-)
	p-value	۰/۱۰۹	۰/۰۳۵	۰/۰۱۵	۰/۲۸۷	۰/۳۰۸	۰/۴۴۷	۰/۲۹۹
رضایت از کیفیت اقتصادی شهر	همبستگی اسپیرمن Sig	(+)	(-)	(+)	(-)	(-)	(+)	(+)
	p-value	۰/۳۸۰	۰/۴۸۶	۰/۶۹۵	۰/۷۸۹	۰/۵۸۸	۰/۸۲۲	۰/۶۲۱
		۰/۰۰۰	۰/۲۴۰	۰/۰۰۲	۰/۳۹۴	۰/۶۸۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱
		۰/۳۴۸	۰/۴۲۵	۰/۲۵۰	۰/۵۴۸	۰/۸۰۵	۰/۳۲۰	۱/۴۲۰

مأخذ: یافته های تحقیق

یافته ها در جدول (۳) نشان داده است که در بافت فرسوده شهر بندرعباس بین دو ویژگی سن پرسش شوندهگان و مدت اقامت آنان در محل با میزان سلامت اجتماعی شهروندان رابطه ای معنادار برقرار می باشد. در این قسمت از شهر علاوه بر این دو خصوصیت، میان بعد خانوار با مؤلفه کیفیت محیط اجتماعی ارتباط معناداری مشاهده شده است. در میان سایر ویژگی های فردی و مؤلفه مورد بررسی رابطه معناداری مشاهده نمی شود. در بین عوامل ۱۳ گانه سلامت اجتماعی، عامل علاقه مندی به مشارکت در امور شهر و محل با ۵ مرتبه ایجاد رابطه معنادار در بافت فرسوده مهمترین عامل در میان معرف های سلامت اجتماعی بوده که بیشترین ارتباط را با خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان برقرار کرده است. احساس تعلق به محل، تمایل به شرکت در مراسمات و مهاجرت از محل نیز در رده های بعدی قرار گرفته اند. تمایل به پیاده روی نیز تنها عاملی است که با این خصوصیات هیچگونه ارتباط معناداری نداشته است.

همچنین در جدول (۳) مشخص گردیده است که در بافت فرسوده شهر بین دو ویژگی سن پرسش شوندهگان و میزان تحصیلات با میزان رضایت از کیفیت محیطی (کالبدی) و بین ویژگی های جنس، تحصیلات، میزان درآمد، نوع مالکیت و رضایت از

کیفیت اقتصادی ساکنین رابطه ای معنادار برقرار می باشد. در میان سایر ویژگی های فردی و مؤلفه مورد بررسی رابطه معناداری مشاهده نمی شود.

بین عوامل ذکر شده در رضایت از کیفیت محیطی، عامل فضای سبز و پارک های محله و شهر و زیبایی بصری ساختمان ها در محله با ۵ مرتبه ایجاد رابطه معنادار مهمترین عامل در میان معرف های کیفیت محیطی بوده که بیشترین ارتباط را با خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان برقرار کرده است. میزان رضایت از دفع آب های سطحی نیز تنها عاملی است که با هیچ یک از این ویژگی های فردی ارتباط معناداری نداشته است و نارضایتی از این عامل در بین تمامی پرسش شوندگان مشاهده شده است. در بین عوامل موثر در رضایت از کیفیت اقتصادی نیز میزان رضایت از درآمد با ۶ مرتبه ایجاد رابطه معنادار بیشترین ارتباط را با خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان برقرار کرده است. دیگر عوامل مؤثر بر کیفیت اقتصادی جنس و نوع مالکیت بوده اند. بطور کلی می توان نتیجه نمود که متغیر سن با ۱۰ مرتبه ایجاد رابطه معنادار و پس از آن متغیرهای جنس با ۹ مرتبه و درآمد با ۸ مرتبه ایجاد رابطه معنادار با مؤلفه های مورد بررسی کیفیت زندگی بیشترین ارتباط را با کیفیت زندگی بافت فرسوده شهر بندرعباس داشته اند.

نتیجه گیری

امروزه در شهرهای کشور، به دلیل عدم تطبیق و همخوانی بافت قدیم شهرها با الگوی جدید شهرنشینی، وجود تشکیلات متعدد و موازی در زمینه مدیریت بافت فرسوده و مهمتر از همه بی مهری و عدم توجه مدیران شهری به این مناطق از یک طرف و فرصت سرمایه گذاری و توسعه در حاشیه شهرها به علت ارزانی قیمت زمین از طرف دیگر موجب کنارگذاشتن این مناطق از فرایند توسعه شهری و نیز نزول کیفیت زندگی در بافت فرسوده شده است (سلطان زاده، ۱۳۹۰: ۲۵). از این رهگذر کیفیت اجتماعی، محیطی و اقتصادی که از مهمترین حوزه های مطالعات کیفیت زندگی می باشند، در اینگونه بافت ها دچار افت کیفی شده اند. لذا این مقاله با هدف سنجش سطح کیفیت زندگی ساکنان در بافت فرسوده شهر بندرعباس تهیه گردید. یافته های این تحقیق نشان می دهد که مؤلفه های کیفیت زندگی در بافت فرسوده شهر بندرعباس، به ترتیب سطح کیفی شامل عوامل محیطی با میانگین ۲/۹۳، اجتماعی با میانگین ۲/۹۰ و اقتصادی با میانگین ۲/۸۵ قرار گرفته اند و بدین ترتیب کیفیت زندگی با میانگین ۲/۸۹ ارزیابی شده است که این میزان زیر سطح متوسط می باشد. در بررسی و مقایسه بین محلات ۱۴ گانه بافت فرسوده شهر مشخص گردیده است که در محله سورو و شغو به لحاظ شاخص سلامت اجتماعی وضعیت مساعدتر و در محله پایین بازار در این شاخص وضعیت نامساعدتری نسبت به سایر محلات دیگر این بافت وجود دارد. میزان رضایت از کیفیت محیطی در بین ساکنین محله اوزری ها بیشتر و محله چاهستانی ها کمتر بوده است. در شاخص اقتصادی نیز در محله شغو و توحید رضایتمندی بیشتر و در محله نور ساکنین نارضایتی بیشتری نشان داده اند. همچنین بررسی ها در بافت فرسوده نشان داده است بیشترین مزیت در ارتباط با مؤلفه ی سلامت اجتماعی در بافت فرسوده شهر بندرعباس، مربوط به تمایل ساکنان این بافت به مشارکت و همکاری با متولیان امور شهری در اجرای برنامه های شهری می باشد. به گونه ای که تمایل به مشارکت در امور و طرح های شهری با میانگین ۳/۳۰ در رتبه نخست مؤلفه های کیفیت اجتماعی در این بافت قرار گرفته است که این اظهار تمایل ساکنان، راه را برای مشارکت شهروندان در اجرای طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهر، که آن از ضروریات موفقیت طرح های شهری می باشد، هموار می کند. نکته دیگری که در بافت فرسوده شهر بندرعباس قابل مشاهده است اینکه ساکنان این بافت نسبت به محله ای که در آن زندگی می کنند علاقه چندانی نشان نداده و تمایل خود را به رفتن از محله ابراز داشته اند، اما از سوی دیگر نسبت به شهر بندرعباس و زندگی در آن اظهار علاقه نموده اند. به نظر می رسد عدم علاقه به محل زندگی از قدیمی بودن بافت محله و مسائل ناشی از آن از قبیل معابر و کوچه های باریک، عدم وجود مکان کافی برای پارک اتومبیل، ترافیک و آلودگی، ساختمان های بی قواره و کهنه در کنار ساختمان های نوساخت و چند طبقه و شکستن حریم خصوصی منازل توسط این آپارتمان ها نشأت می گیرد که با اجرای طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهر می توان ساکنان را به ماندن در محله شان ترغیب و تشویق نمود. دیگر نتایج حکایت از آن داشته است که در

بافت فرسوده انکاء به یارانه های نقدی و نگرانی از حذف آن، بیشترین تأثیر را در کاهش رضایتمندی شهروندان از وضعیت اقتصادی خانوار داشته است. از طرف دیگر بیشترین مزیت در ارتباط با مؤلفه ی کیفیت محیطی در بافت فرسوده شهر بندرعباس، رضایت ساکنان از وضعیت نظافت در محله می باشد، در حالی که تصوّر بر این بوده است که بعلت عرض کم خیابان ها و کندی در عبور و مرور وسایل نقلیه میزان رضایت از این عامل در سطح پایین تری قرار داشته باشد. بیشترین نارضایتی شهروندان از کیفیت کالبدی محلات نیز وضعیت دفع آب های سطحی به ویژه در هنگام بارندگی ذکر شده است. که باید توسط مدیران و برنامه ریزان شهری بندرعباس بلاخص در هنگام اجرای طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهر مد نظر گیرد.

مراجع

- ۱- اکبری، اسماعیل، (۱۳۸۹)، کیفیت زندگی شهری ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۶
- ۲- ایزدی، محمدسعید، (۱۳۹۰)، بررسی تجارب مرمت شهری در ایران با تأکید بر تحولات دو دهه اخیر، فصلنامه عمران و بهسازی شهری، سال دوم، شماره سوم
- ۳- بحرینی، سید حسین، (۱۳۹۱)، فرایند طراحی شهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم
- ۴- حاجی نژاد، علی، (۱۳۸۹)، بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایت مندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، مطالعه مورد بررسی شهر شیراز، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷
- ۵- حسینی، سیدجواد، (۱۳۹۵)، شیوه های مؤثر در بازسازی و نوسازی بافتهای فرسوده، اولین همایش بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری، مشهد مقدس
- ۶- حریرچی، امیرمحمود، (۱۳۹۲)، چگونگی وضعیت کیفیت زندگی شهروندان شهر جدید پردیس، فصلنامه ی پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم
- ۷- خادمی، امیرحسین، (۱۳۹۰)، ارزیابی امکان یابی فضای سبز شهری با استفاده از GIS (نمونه موردی: شهرآمل)، پایانامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور
- ۸- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۹۴)، توسعه و سنجش شاخص های کیفیت زندگی شهری (شهر نورآباد، لرستان)، فصلنامه مطالعات و پژوهشهای شهری، سال اول، شماره دوم
- ۹- رهنما، محمدرحیم، (۱۳۹۱)، برنامه ریزی مناطق مرکزی شهرها، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد
- ۱۰- زمانی، حسین، (۱۳۹۲)، بررسی رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، پایانامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز
- ۱۱- سلطان زاده، واله، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در فرایند احیاء بافت فرسوده شهر تبریز، پایانامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز
- ۱۲- سمیعی، مرصده، رفیعی، حسن، امینی، مصطفی، اکبریان، مهدی، (۱۳۹۱)، سلامت اجتماعی ایران: تعریف اجماع مدارتا شاخص شواهد مدار، مسائل اجتماعی ایران، سال اول، شماره
- ۱۳- قالیباف، محمداقبر، (۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت آباد)، انجمن جغرافیایی ایران، سال نهم، شماره ۳۱
- ۱۴- قدمی، مصطفی، حسینی، سمانه، (۱۳۹۰)، بررسی مؤلفه های کالبدی در کیفیت محیط شهری در نواحی مرکزی شهرسازی اولین همایش آرمان شهر ایرانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور
- ۱۵- گلکار، کوروش، (۱۳۷۸)، طراحی شهری: تحلیل تئوری ها، دانشکده معماری، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۹

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

- ۱۶- لطفی، صدیقه، (۱۳۸۸)، مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی - سال اول، شماره چهارم،
- ۱۷- لینچ، کوین، (۱۳۹۶)، سیمای شهر، مترجم: منوچهر مزینی، نشر دانشگاه تهران
- ۱۸- مهندسین مشاور پژوهش و عمران، (۱۳۹۲)، طرح تفصیلی ویژه بافت قدیم، شهر بندرعباس، وزارت مسکن و شهرسازی
- ۱۹- مهندسین مشاور پژوهش و عمران، (۱۳۹۳)، طرح تفصیلی شهر بندرعباس، وزارت مسکن و شهرسازی
- ۲۰- مهندسین مشاور تخت پولاد، (۱۳۸۹)، طرح ساماندهی، بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهر بندرعباس، شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، گزارشات سطح یک، دو و سه
- ۲۱- نجات، سحرناز، (۱۳۹۰)، کیفیت زندگی و اندازه گیری آن، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲
- ۲۲- نوغانی، محسن، اصغریپور، احمدرضا، صفا، شیماء، کرمانی، مهدی، (۱۳۹۰)، کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم
- 23- Fahy, F., (2007), Galway 21, Implementing the Principles and Practices sustainable Development in Galway city council. 1st End. Environmental Protection Agency. USA., ISBN-10:1840951214
- 24- Foo Tuan Seik (2017): Subjective assessment of urban quality of life in Singapore, Habitat International, 24, pp 25-55
- 25- Harpham, Trudy & et al, (2011), Healthy city project in developing countries: The first evaluation, south bank university, London, SW8, 2JZ, UK
- 26- Jacobs, Jane (2012). The Death and life of Great American cities. New yourk. Rondon House.
- 27- Lambiri, Dionysia, (2013), Quality of life in the Economic and urban Economic Literature, JEL classification: R00, R11, R12
- 28- Larson J. S. (2015), The World Health Organization Definition of Health: Social Versus Spiritual Health, Social Indicators Research, 38:180_192
- 29- Pal, A.K, Kumar, U.C, (2010), Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in west bangal, india, Rural Development, vol. xv, no2
- 30- Sabbahi I I, Nabil Drouby, Sanaa Sabbah, Nathali Retel Rudel and Mariette Marcier, (2003), Quality of life in rural and urban population in Lebano, using SF 36 Health survey.
- 31- Smith, C., Levermore, G., (2010), Designing urban spaces and building to improve sustainability and quality of life in a warmer world, Social Indicators Research 40
- 32- Ulengin, Burcu, Fusun Ulengin & Umit Guvenc (2010), A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul, European Journal of Operation Research, 130, pp 361-274
- 33- Van der Poll, Ric (2011). The perceived Quality of urban Environment A multi- attribute evaluation, university of Groningen
- 34- Ware, John E., Jr. (2014): The SF-36 Health Survey. Spilker, B. Quality of Life and Pharmaco-Economics in Clinical Trials. Philadelphia: Leppincott-Raven Publishers. 330-350